

Ion D. SÎRBU

Șoarecele B

și alte povestiri

Ediție îngrijită, note, notă asupra ediției
și referințe critice de Toma Velici

Prefață de Antonio Patraș

Notă biobibliografică de Antonio Patraș și Toma Velici

POLIROM
2024

Cuprins

<i>Sub semnul lui Euphorion</i> (Antonio Patraș)	5
<i>Notă asupra ediției</i> (Toma Velici)	23
<i>Notă biobibliografică</i> (Antonio Patraș și Toma Velici).....	33
<i>Cuvânt înainte</i>	61
Compartiment	65
Păcatul fratelui Vasile	83
<i>Enuresis nocturna</i>	110
Începutul călătoriei	139
Doi intelectuali de rasă.....	189
Caz disciplinar	207
Bivolitele	274
Nu știu cum s-a spart oglinda... ..	343
Șoarecele B	356
Cum se sparge gheața	389
Pisica	398
<i>Cimex lectularia</i>	404
Fesul sau fustanela?.....	426
<i>Perpetuum mobile</i>	439
Soluția Omega	453

Colonie

I. Brazilia	473
II. Fără lună.....	477
III. Corabia lui Nando.....	481
IV. La gura minei.....	488
V. Prințesa Treji	492
VI. Mreana	499
VII. Calul alb	504
VIII. Dorel	508

Addenda

<i>Ion D. Sîrbu despre volumul Șoarecele B și alte povestiri ...</i>	513
Referințe critice	523

— Tovarăși, fu imediat pe fază Cuvici, se pare că ceva nu e clar. Dar de ce să murmurăm? De ce nu ne ridicăm și nu spunem, cu răspundere și curaj, întrebarea ce ne frământă?

Cu ochii roșii de nesomn, puțin încurcat, se ridică în picioare baci-Zamfir.

— Tovarăși, începu el, tot ce am auzit până acum e foarte frumos. Dar noi am dori să știm: ce-i cu copiii noștri? Au făcut o prostie, asta o știam de azi-dimineață, dar acum vrem să știm ce ați hotărât... mă rog, ce s-a hotărât în legătură cu pedepsirea lor. Pe al meu l-am căftănit de-ajuns, vă asigur că are să ocolească poșta cel puțin un an de zile. Tovarășului Feneșan îi cerem iertare și-l rugăm să-și uite supărarea. Și dumnealui o fost copil, o fi spart și el vreun geam, două. Acum, ăștia de au scos limba la el îs chiar la vârsta cea mai afurisită: cu un picior au ieșit din povești, dar de văzut lumea tot prin povești o văd. Sau prin filme, sau prin ce înțeleg din ce citesc prin cărți. Nu? Și atunci, ne întrebăm, bine-i să ne luăm după mintea lor? Să stăm aici și să pierdem vremea, în loc să...

N-apucă să-și termine gândul, că Zaicu sări de pe scaun:

— Nu, tovarășe, din contră! Noi avem obligația, ba nu, datoria, misiunea chiar, de a ne lua după mintea copiilor... Căci prin copii dăm de părinți, prin părinți dăm de stradă, de uzină. Prin uzină...

— Bine, dar... bâlbâi Zamfir.

— Nici un dar! Vă și răspund pe loc. Ați văzut vreodată o închisoare? Nu. Ei bine, eu am văzut. Toți acei pungăși, hoți, haimanale și chiar bandiți au fost și ei cândva copii. Probabil că și-au început dosarul scoțând limba la te miri ce sau cine. N-a avut cine să-i oprească la timp și iată au ajuns pleavă, otrava și rușinea societății. Și acum, nu știu cum te cheamă, tovarășe... dumneata vrei ca fiul dumitale să ajungă hoț? Sau bandit? Sau și mai rău?

— Doamne păzește! scăpă vorba mama lui Lazăr.

— Ascultați-mă pe mine, tovarăși, am experiență și ca părinte și ca... ăă... președinte de comitet. Elevii e în general parșivi; își fură singuri căciula. Dar nu-și fură căciula lor, ci pe cea a

școlii; și nici asta n-ar fi grav, dar fură și căciula statului. Asta e. Și dacă o fură, cine e de vină? Statul? Nu. Tovarăși, noi suntem de vină, și cine nu înțelege, sau se face că nu înțelege, acela-i hoț, un inconștient, un sabotor... Nu merită decât să fie închis și *et caetera!*

Un fior de oroare străbătu băncile auditoriului. Directorul, căruia nu-i displăceau plimbările pe marginea amenințărilor cu... și pentru..., găsi totuși că Zaicu își depășise obișnuitul său tact.

— Ei, conchise, cu superioară bunătate, până la pușcărie mai avem... Sper totuși tovarășe Zamfir, că lucrurile le vedeți acum și din alt punct de vedere.

— Să zicem, tovarășe director. Eu cred totuși că tovarășul președinte – nici nu știu cum îl cheamă – m-a înțeles greșit. Am crescut patru copii, în afară de ăsta care a scos limba, și, iaca, niciunul din ei n-a ajuns nici hoț, nici haimana... Am și eu un câine, n-am încercat să-i dau verdețuri, dar acum, aici, eu așa cred, dincolo de pitagorie, parcă așa îi spune, în primul rând e vorba de...

— Concret, tovarășe! Scurt și concret! îl muștrului Zaicu, ușor atins de aluzia cu reeducarea cățelului.

— Apăi, scurt, ar suna cam așa: e ora 1 și jumătate, se vorbește de două ceasuri, și noi, părinții copiilor, încă nu am priceput de ce am fost chemați aici. Asta am vrea s-o știm, ca să terminăm și să putem pleca la necazurile noastre.

Aplauze. Energice, solidare. Cuvici clipea des, nu-și mai mângâia, își smucea marginile bărbii, semn suprem de enervare. A scăpa din mână o ședință constituia, pentru vanitatea lui, cel mai grav din cataclismele posibile.

— Tovarășe Zamfir, interveni cu duhovnicească blândețe, te rugăm pe dumneata și rugăm și pe cei care te aplaudă să aveți un pic de răbdare... Mai sunt înscriși doi tovarăși la cuvânt, se cade să-i ascultăm, nu? După aceea vom fixa pedeapsa, o vom comunica elevilor și totul se va sfârși așa cum se cuvine.

Pacea europeană fiind restabilită, directorul se întoarse zâmbind către Crîsnic și-l invită la cuvânt. Umerii Floricăi

tresăriră. Doamna Olimpia, mare iubitoare de Operă, închise ochii în așteptarea ariei favorite. În fundul sălii, Pitacu, în togă de senator, urca acum, în vis, treptele Capitoliului.

— Iubiți părinți și dragi tovarăși, încep, cu o voce de mătase, Crîsnic. Făcuse ceva conservator pe vremuri, rămăsese din această epocă misterioasă cu o dicțiune aleasă și patetică. Pronunța cele mai obișnuite fraze – ca, de pildă, „arta nu este decât reflectarea artistică” – cu atâta căldură și entuziasm”, de parcă ar fi făcut o declarație de dragoste sau de război... Iubiți colegi, continuă el invocările preliminare, voi fi, ca de obicei, cât se poate de scurt. De altfel, tot ce a fost esențial în problemele grave pe care le dezbatem le-a pus, într-un mod superștiințific, la punct iubitul nostru magister, doctorul Cornel Cuvici.

Aici făcu o mică pauză, cu scopul, cred eu, de a permite magistrului să-și reia respirația.

— Sunt întru totul de acord cu tovarășul director în problema atât de subtilă a disciplinării științific conștiente. Nu întâmplător, subliniez, nu întâmplător, așa-ziii pedagogi occidentali ocolesc perfid acest nod gordian al epocii noastre. Căci, tovarăși – și aici vocea de mătase deveni dintr-odată o trompetă sunând alarma –, să nu uităm un lucru: în școala noastră NU SE BATE!! Acest fapt, atât de elementar în aparență, complică însă extraordinar munca pedagogului. N-ai voie să bați și totuși ești obligat să pedepsești; iată dilema muncii noastre... În rezolvarea ei, contribuția viziunii directoriale mi se pare și tradițională (în sensul modern al cuvântului) și inovatoare. Mai ales inovatoare. Căci, să fiu iertat că recurg la strămoși, ce spuneau în acest sens juriștii Romei veșnice? Voi cita din memorie: „Ori de câte ori crește numărul pedepselor (notați – *numărul pedepselor*), crește frica; când crește frica, crește și respectul legii; când crește respectul legii, scade numărul infracțiunilor; scăzând numărul infracțiunilor, scade numărul pedepselor; automat, scade și frica; scăzând frica, scade respectul legilor; scăzând respectul legilor, crește numărul infracțiunilor; crește numărul infracțiunilor, crește și numărul pedepselor; crește

numărul pedepselor, crește frica; crește frica...“, mă înțelegeți, ajungem de unde am plecat. Unde? mă veți întreba. La soluția tovarășului director, care, după cum bine ați înțeles, consideră frica de pedeapsă mai eficace decât pedeapsa în sine. Această idee, sub o formă simbolică, o găsim și în câteva vechi poeme persane...

Nu am mai reușit să aud părerea poezilor persani. Mama lui Zubcu se strecură până la mine cu un aer foarte îngrijorat.

— Tovarășe diriginte, îmi șopti, nu mai pot rămâne, am prunc în leagăn, mă așteaptă. Dacă nu-l alăptez la oră fixă, scoală toată ulița...

O rugai să plece imediat. Mi-era de-a dreptul milă de ultimul Zubcu, rămas fără lapte din cauza unor poezi medo-persani.

— Dar, mă rugă mama lui Zubcu, să aveți grijă de Nelu, mi-e tare frică pentru el...

O asigurai, Nelu nu va păți nimic. Liniștită, biata femeie se strecură printre bănci spre ieșire. Directorul se încruntă spre ea, doamna Olimpia înspre mine, iar Crîsnic, deranjat în „fluxul ideatic“, înghiți de câteva ori în sec. Dar își reveni repede: era un artist, la el fluxul se confunda cu refluxul, afirmația ideii cu ideea de negație în sine...

— Observ, notă el oftând ironic, că unii părinți și-au pierdut răbdarea... Iar unii colegi, instinctul de solidaritate profesională... Nu mă supăr, pe părinți îi iert, iar pe colegii mei mai tineri îi invit să mediteze mai serios asupra acestui vechi cuvânt românesc: răbdare... Un mare poet francez – *nomina odiosa* –, de altfel formalist și decadent, spunea totuși într-o poezie a sa: *Patience, patience, patience dans l'azur*... Acest simplu vers înseamnă în traducere: „Răbdare, răbdare, răbdare în azur“...

O clipă, privirea lui, ca un reflector antiaerian, mătură întunericul minților noastre.

— Tovarăși, iată lozinca de care avem nevoie: răbdare! Da, dar nu răbdare în azur. Nu. Ci răbdare aici, în mijlocul șantie-rului nostru pedagogic...

Termină cu o privire furioasă, de parcă întreaga asistență ar fi împrumutat (din formalism și decadentă) culoarea cerului de afară, și se așază, cu aerul „le-am spus-o!“, ca și când, înfruntând o lume, o ghilotină chiar, el continua să rămână eroul adevărului. Cu orice risc, cu orice sacrificiu.

— E fantastic! exclamă Florica.

— E sinistru, completai eu și pentru prima oară am simțit că, dacă nu-l bat măr pe Crîsnic, n-am să pot avea niciodată copii sănătoși.

Urmă la cuvânt ultimul de pe ordinea de zi: domnul Motta.

Cu un gest de catedră universitară, își îndreptă ochelarii, apoi, manevrându-și cu degajată eleganță creionul de argint, începu:

— Sunt de-a dreptul fericit de a fi putut asista la această foarte, aș putea spune, excepțional de interesantă dezbatere. Sunt fericit, repet, și asta din trei binecuvântate motive.

Cu fraze clare, cizelate, își expune cele trei binecuvântate motive, între ele, directorul Cuvici, reforma agrară și cea a învățământului ocupau un loc de cinste.

— Expunerea mea, declară ritos, va avea două părți, în prima parte...

— Mă duc să văd ce fac copiii, îmi șopti Florica. Trebuie să fie foarte nenorociți, bieții! și ieși sfidător, făcându-se că nu bagă în seamă privirile admonestante ale celor din prezidiu.

Netulburat, Motta preciza câteva din noțiunile expuse de tovarășul director. Cu învoirea teoretică a acestuia, ceru să se cadă de acord asupra unor eventuale definiții posibile, dar își rezervă dreptul ca, deocamdată, să amâne discutarea acestora. Ne făcu apoi să înțelegem că, în ultimă instanță, el se simte onorat de a fi de acord cu tovarășul coleg Cuvici în ceea ce privește pedeapsa ca mijloc (nu ca scop), dar nu putea aproba decât în parte aserțiunile sofiste ale poezilor citați de multiubitul profesor Crîsnic. Atacă apoi cu vehemență, fără niciun menajament, concepția de-a dreptul idealistă a unor pedagogi ca Fichte, Herbart etc. Nu fu de aceeași părere nici cu naivul Rousseau și nici cu acest popă camuflat care a fost Pestalozzi.

Când îi aminti pe aceștia din urmă, mă fixă sever prin ochelarii cu ramă de aur, mă fixă cu atâta severitate și ură, de parcă eu aș fi fost, în această ședință, ambasadorul acestor mizera-bili... În concluzie, spre plăcuta noastră surpriză, se declară adept al lui Lîsenko și, în parte, admirator al mitologiilor orientale. Dar refuză categoric acea suspectă tendință a unora care, sub pretextul că e bine să deschidem geamurile, ne invită de fapt la spectacolul dezgustător al reînarmării și al neocolonialismului („un fapt pe care l-a amintit și colegul Cuvici, dar nu îndeajuns de răspicat și de premunitiv“).

Florica reveni la timp ca să poată prinde măcar partea a doua a discursului. Îmi șopti că vrăbiile mele sunt gata să leșine de foame, că l-a trimis pe baci-Nicolae să le cumpere câteva cornuri...

— Cât mai ține balamucul acesta? mă întrebă răstit și cu mânie.

— Abia a început, îi spusei, istoria e lungă.

(Pitacu avea vorba asta cu istoria, dar o completa, de fiecare dată, precizând că, după a sa părere, longevitatea istoriei se datorează unui miracol: deși se repetă cu o lipsă de imaginație strigătoare la cer, nimeni nu învață nimic din trecut. Timpul e incapabil de plictiseală, afirma el, citându-l pe Xenopol, din cauza aceasta se și măsoară cu ceasornice și nu cu bun-simț.)

În răgazul acestor anoste speculații xenopoliene, avu loc în sală un mic incident.

Baci-Zamfir se sculă tiptil din banca unde dormitase până acum și, trecând în vârful picioarelor pe lângă mine, îmi făcu semn că moare de somn (sau că nu înțelege nimic) și că pleacă să se culce. Încuviințai, fericit că-i pot face un bine. Dar directorul, ca un vultur carpatin, simți mișcarea, bătu cu inelul în cana cu apă, opri oratorul și zise:

— O clipă, iubite colega, aș vrea să-l întreb pe acest tovarăș părinte pentru ce părăsește ședința?

Surprins, Zamfir încercă să se scuze:

— Iertați-mă, nu mai pot, de două nopți nu am închis ochii.

— Ei, tovarășe, îi zise cu obidă directorul, mie îmi spui de nopți nedormite? Mie?